

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης σε συνεργασία με το ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Επικοινωνιών με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Τίτλος εργασίας

Εκπαιδευτική παρέμβαση για τη διαχείριση συναισθημάτων σε μαθητή νηπιαγωγείου με ΔΕΠΥ. Μελέτη περίπτωσης.

Educational intervention for emotion regulation in a kindergarten's student with ADHD. Case study.

της Κουτρουλή Μαριάννας

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται
Στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του
Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
Του Τ.Ε.Φ. – Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος –
Ινστιτούτο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών
Με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της Ένταξης»

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

1^η Επιβλέπουσα: Δρ. Ζωή Καραμπατζάκη,

Συνεργαζόμενη Ερευνήτρια- Ι.Π.Τ. ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος

2^{ος} Επιβλέπων: Δρ. Διονύσιος Λουκέρης,

Συνεργαζόμενος Ερευνητής- Ι.Π.Τ. ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος

3^{ος} Επιβλέπων: Δρ. Παναγιώτης Μαντάς,

Συνεργαζόμενος ερευνητής- Ι.Π.Τ. ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος

Αθήνα, 2023

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία αυτή αποτελεί μια ερευνητική πρόταση με τη μορφή μελέτης περίπτωσης, ενός μαθητή νηπιαγωγείου με ΔΕΠΥ. Ο Ν. είναι μαθητής νηπιαγωγείου, γραμμένος στο τμήμα ένταξης του σχολείου. Στην εργασία αυτή περιγράφεται μια εκπαιδευτική παρέμβαση που έχει πραγματοποιηθεί στο τμήμα ένταξης από τη συγγραφέα και εκπαιδευτικό του τμήματος ένταξης, σε συνεργασία με την προϊσταμένη του νηπιαγωγείου, εφαρμόζοντας ένα σχέδιο δράσης με θέμα τα συναισθήματα. Ο σκοπός είναι να διερευνηθεί το κατά πόσο μετά το τέλος του εκπαιδευτικού προγράμματος, ο Ν. που εκδηλώνει προβλήματα συμπεριφοράς και διαχείρισης των συναισθημάτων του, θα μπορεί να αυτορυθμίζεται, με απώτερο σκοπό τη βελτίωση της συμπεριφοράς του και των κοινωνικών δεξιοτήτων του. Αρχικά, γίνεται μια σύντομη βιβλιογραφική ανασκόπηση όπου παρατίθεται ο ορισμός και οι τύποι της ΔΕΠΥ, τα χαρακτηριστικά της ΔΕΠΥ, τα διαγνωστικά κριτήρια και τα αίτια της διαταραχής. Επίσης γίνεται αναφορά σε έρευνες, σχετικές με τη διαχείριση της ΔΕΠΥ, των συναισθηματικών δυσκολιών, τις κοινωνικές σχέσεις ή τις συγκρούσεις που προκύπτουν μεταξύ των μαθητών με ΔΕΠΥ και των συμμαθητών ή των εκπαιδευτικών τους, καθώς επίσης γίνεται αναφορά στην επιρροή που ασκεί το κοινωνικό περιβάλλον στην εκδήλωση συμπεριφορών από τα άτομα με ΔΕΠΥ. Ιδιαίτερη σημασία δίνεται στην οικοσυστημική προσέγγιση των προβληματικών συμπεριφορών από τους εκπαιδευτικούς στο σχολικό περιβάλλον. Στο δεύτερο μέρος της εργασίας περιγράφεται ο σκοπός της έρευνας, οι ερευνητικές υποθέσεις καθώς και η σημασία της πραγματοποίησης της. Στο τρίτο μέρος αναλύεται η μεθοδολογία που ακολουθείται, καταγράφεται το ιστορικό του μαθητή και τα εργαλεία συλλογής δεδομένων. Στη συνέχεια καταγράφεται το χρονοδιάγραμμα της εκπαιδευτικής παρέμβασης που λαμβάνει χώρα. Έπειτα, αναφέρονται και περιγράφονται οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκαν. Μετά το τέλος της εκπαιδευτικής παρέμβασης καταγράφονται τα αποτελέσματα, περιγραφικά και εξάγονται τα συμπεράσματα. Είναι αξιοσημείωτη η σημασία της παρέμβασης αυτής, καθώς ο μαθητής εξοπλίζεται με εφόδια, χρήσιμα για την κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξή του, όπως επίσης ωφελείται το σύνολο της τάξης.

Λέξεις-κλειδιά: ΔΕΠΥ, διαχείριση συναισθημάτων, προβλήματα συμπεριφοράς, οικοσυστημική προσέγγιση, μελέτη περίπτωσης

παρατήρησης και της χρήσης των κατάλληλων εργαλείων να εντοπίσουν και να καταγράψουν τις δυσκολίες των μικρών παιδιών (Καραμπατζάκη, 2010), και στη συνέχεια να καθοδηγήσουν τους γονείς των παιδιών αναλόγως. Άρα, ανακεφαλαιώνοντας, ας αναφερθεί πως η πολύπλευρή και διεπιστημονική προσέγγιση, καθώς επίσης και η πρώιμη παρέμβαση είναι στοιχεία που προάγουν την αντιμετώπιση των δυσκολιών, τις οποίες αντιμετωπίζουν οι μαθητές με αναπτυξιακές διαταραχές, με σκοπό την ομαλή ένταξη και πρόοδό τους στο σχολικό περιβάλλον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Adler, P. & Adler, P. (1987). *Membership roles in field Research*, USA: Sage Publications

Alison, M., Slama, H., Mousty, P., Massat, I., Capiou, T., Drabs, V. & Peigneux, P. (2015). Executive and attentional contributions to Theory of Mind deficit in attention deficit/hyperactivity disorder (ADHD), *Child Neuropsychology* 22(3):1-21 DOI: [10.1080/09297049.2015.1012491](https://doi.org/10.1080/09297049.2015.1012491)

American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5 (Vol. 5)*. Washington, DC: American psychiatric association

Barkley, R. (2012). *Executive Functions: What They Are, How They Work, and Why They Evolved*. New York- London: The Guilford Press.

Bateson, G. (1972). *Steps to an ecology of mind* Northvale, New Jersey London: Jason Aronson Inc.

Burns, E. & Martin, A. (2014). ADHD and Adaptability: The Roles of Cognitive, Behavioural, and Emotional Regulation. *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*, 24(2) <https://doi.org/10.1017/jqc.2014.17>

Cainelli, E. & Bisiacchi, P. (2022). Neurodevelopment Disorders: Past, Present, and Future. *Children* 2023, 10(1), 31 <https://doi.org/10.3390/children10010031>

Carbonneau, M., Demers, M., Bigras, M. & Guay, M. (2020). Meta-Analysis of Sex Differences in ADHD Symptoms and Associated Cognitive Deficits. *Journal of Attention Disorders*, 25(12) [doi: 10.1177/1087054720923736](https://doi.org/10.1177/1087054720923736) Retrieved May 25 2023 from Scholar Google

Crowe, S., Cresswell, K., Robertson, A., Huby, G., Avery, A. & Sheikh, A. (2011). The case study approach. *BMC Medical Research Methodology* 11:100 Retrieved May 24 2023 from scholar google

Fonseca, D., Seguiet, V., Santos, A., Poinso, F. & Deruelle, C. (2008). Emotion Understanding in Children with ADHD. *Springer, Child Psychiatry & Human Development*, 40(1)

DOI: [10.1007/s10578-008-0114-9](https://doi.org/10.1007/s10578-008-0114-9) Retrieved May 31 2023 from Researchgate

Gross, J. (2008) Emotion regulation, in Lewis, Y., Haviland-Jones, J. & Barrett, L. *Handbook of emotions* (pp.497-512). New York-London: THE GUILFORD PRESS

Hamilton, L. & Corbett-Whittier, C. (2013) *Using Case Study in Education Research*. London: SAGE PUBLICATIONS

Ίσαρη, Φ. & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας Εφαρμογές στην Ψυχολογία και στην Εκπαίδευση* ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ www.kallipos.gr

Καραμπατζάκη, Ζ. (2011). «Υποστήριξη παιδιών με Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής και Υπερκινητικότητα». Στο συλλογικό τόμο εκπαιδευτικού υποστηρικτικού υλικού, στα πλαίσια της Πράξης «Πρόγραμμα εξειδικευμένης εκπαιδευτικής υποστήριξης για ένταξη μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες», η οποία υλοποιείται από την Ειδική Υπηρεσία Εφαρμογής Εκπαιδευτικών Δράσεων σε συνεργασία με τη Διεύθυνση Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης του ΥΠΔΒΜΘ (σελ. 257-266).

Καραμπατζάκη-Δημητρίου, Ζ. (2010). *Θέματα Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Πάραλος.

Καραμπατζάκη, Ζ. (2010). *Τεστ Ανίχνευσης Αναπτυξιακής Διαταραχής Ψυχοκινητικού Συντονισμού*. Αθήνα: Πάραλος.

Kian, N., Samieefar, N. & Rezaei, N. (2022), Prenatal risk factors and genetic causes of ADHD in children. *World Journal of Pediatrics*, 18, pp.308–319 <https://doi.org/10.1007/s12519-022-00524-6>

Kiani, B., Hadianfard, H., Mitchell, J. & Weiss, M. (2023). Examining emotion regulation using a distraction and reappraisal task in children and adolescents with and without ADHD. *Springer, Current Psychology* DOI: [10.1007/s12144-023-04766-z](https://doi.org/10.1007/s12144-023-04766-z)

Konikowska, K., Regulska-Ilow, B. & Róžańska, D. (2012.) The influence of components of diet on the symptoms of ADHD in children. *Roczniki Państwowego Zakładu Higieny*. Retrieved April 28 2023 from Researchgate

Krtek, A. , Malinakova, K., Rudnicka, R., Pesoutova, M., Zovincova, V., Meier, Z., Tavel, P.& Trnka, R. (2022). Ambivalent bonds, positive and negative emotions, and expectations in teachers' perceptions of relationship with their students with ADHD. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Wellbeing*, 17:1 <https://doi.org/10.1080/17482631.2022.2088456>

Μαγγόπουλος, Γ. (2014). Μελέτη περίπτωσης ως ερευνητική στρατηγική στην αξιολόγηση προγραμμάτων: θεωρητικοί προβληματισμοί. *ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ. ΙΣΤ(64)* DOI: <https://doi.org/10.26253/heal.uth.ojs.sst.2014.397>

Μαΐλη, Α.(2017). Η αντιμετώπιση της ΔΕΠΥ και των περιστατικών εκφοβισμού στο Δημοτικό σχολείο, Πρακτικά συνεδρίου Β' τόμος 2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εκπαίδευση στον 21^ο αιώνα: θεωρία και πράξη. Αναζητώντας το ελκυστικό και αποτελεσματικό σχολείο, σελ.61-68. Αθήνα, Μουσείο Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης του ΕΚΕΔΙΣΥ Παιδαγωγική Εταιρεία Ελλάδος IBBY Ο Κύκλου του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου Ελληνογαλλική Σχολή Jeanne d' Arc

McQuade, J., Breaux, R., Mordy, A. & Taubin, D. (2021), Childhood ADHD Symptoms, Parent Emotion Socialization, and Adolescent Peer Problems: Indirect Effects Through Emotion

Dysregulation. *Journal of Youth and Adolescence*, 50, p.2519–2532

<https://doi.org/10.1007/s10964-021-01510-3>

Molnar & Lindquist (2013), *Προβλήματα συμπεριφοράς στο σχολείο. Οικοσυστημική προσέγγιση*. Αθήνα: Πεδίο

Moore, D., Richardson, M., Gwernan- Jones, R., Thompson- Coon, J., Stein, K., Rogers, M., Garside, R., Logan, S. & Ford, T. (2015). Non Pharmacological Interventions for ADHD in School Settings. *Journal of Attention Disorders* 23(3) DOI: [10.1177/1087054715573994](https://doi.org/10.1177/1087054715573994)

Μπελογιάννη, Β. (2021), Ο ρόλος του φύλου στις εκδηλώσεις και την αντιμετώπιση της ΔΕΠΥ: Βιβλιογραφική ανασκόπηση, *Conference: 4^ο Πανελλήνιο Διεπιστημονικό Συνέδριο για τη Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής – Υπερκινητικότητα Από το παιδί στον ενήλικα*, Αθήνα, Ελλάδα

Νικολάου, Ο. (2018), *Εκτελεστικές λειτουργίες στη σχολική ηλικία: δομή, εκδηλούμενες συμπεριφορές και συσχέτιση με αναπτυξιακές παραμέτρους*, Δημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο, Αθήνα

Πανταζή, Β.& Πανταζή- Φρισύρα, Σ., (2011). Η συμμετοχική παρατήρηση, εργαλείο διαπολιτισμικής έρευνας στη σχολική και πανεπιστημιακή εκπαίδευση. 6th International Conference in Open & Distance Learning, 6(1) Loutraki, Greece <https://doi.org/10.12681/icodl.690>

Πανταζή, Γ. (2017), Αξιολόγηση εκτελεστικών και συμπεριφορικών δυσλειτουργιών σε ενήλικες με ΔΕΠΥ, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Θεσσαλονίκη. Ανακτήθηκε στις 10 Απριλίου 2023 από το Scholar Google.

Paton, M. (2014). *Qualitative Research and Evaluation Methods 3rd ed.*, Thousand Oaks, California: Sage Publications

Papanastasiou, G., Drigas, A. & Skianis, C. (2017a). Serious Games in Preschool and Primary Education: Benefits And Impacts on Curriculum Course Syllabus. *International Journal of Emerging Technologies in Learning*, 12(1). <https://doi.org/10.3991/ijet.v12i01.6065>

Papanastasiou, G., Drigas, A., Skianis, C., & Lytras, M. D. (2017b). Serious games in K-12 education: Benefits and impacts on students with attention, memory and developmental disabilities. *Program Electronic Library and Information Systems*. 51(4):pp. 424-440
DOI: [10.1108/PROG-02-2016-0020](https://doi.org/10.1108/PROG-02-2016-0020)

Perner, J., Kain, W. & Barchfeld, P. (2002). Executive Control and Higher-Order Theory of Mind in Children at Risk of ADHD. *Infant and Child development* 11(2):141 – 158
DOI: [10.1002/icd.302](https://doi.org/10.1002/icd.302)

Ρόντος Κ.& Παπάνης Ε.(2007), Οι τεχνικές του καλού ερωτηματολογίου. Στον δικτυακό τόπο της Ελληνικής Κοινωνικής Έρευνας http://epapanis.blogspot.com/2007/09/blog-post_1084.html

Riglin, L, Leppert, B., Dardani, C., Thapar, A., Rice, F., O'Donovan, M., Smith, G., Stergiakouli, E., Tilling, K. & Thapar, A. (2020). ADHD and depression: investigating a causal explanation. *Psychological Medicine* 51(11), 1890–1897. <https://doi.org/10.1017/S0033291720000665>

Σφελινιώτη, Σ. (2017). *Ψυχοπαθολογικά χαρακτηριστικά συγγενών ανήλικων ασθενών με διαταραχή ελλειμματικής προσοχής με υπερκινητικότητα*, Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Αλεξανδρούπολη

Tatar, Z. & Cansiz, A. (2020). Executive function deficits contribute to poor theory of mind abilities in adults with ADHD. *Applied Neuropsychology: Adult* 29(2)
DOI: [10.1080/23279095.2020.1736074](https://doi.org/10.1080/23279095.2020.1736074)

Tavakoulnia, A., Guzman, K., Cibrian, F., Lakes, K., Hayes, G., Schuck, S. (2019), Designing a wearable technology application for enhancing executive functioning skills in children with ADHD. *UbiComp '19: The 2019 ACM International Joint Conference on Pervasive and Ubiquitous Computing* pp. 222–225. <https://doi.org/10.1145/3341162.3343819>

Wells, E., Groves, N., Day, T., Harmon, S., Soto, E., Miller, C., Kofler, M. (2020). Evidence against motion inference deficits in children with ADHD. *Emotion* 21(3): 665–677
Doi: [10.1037/emo0000732](https://doi.org/10.1037/emo0000732) Retrieved May 20 2023 from Researchgate

Yazan, B. (2015). Three Approaches to Case Study Methods in Education: Yin, Merriam, and Stake. *The Qualitative Report*, 20(2) Retrieved June 1 2023 from Scholar Google

Φράγκου, Χ. (2021), ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΨΗ ΝΗΠΙΟΥ ΜΕ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΕΠΥ. ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, *Πρακτικά 4^ο Πανελλήνιο Διεπιστημονικό Συνέδριο για τη Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής- Υπερκινητικότητας, από το παιδί στον ενήλικα*. σελ.22, διαδικτυακά, Ελληνική Εταιρεία Μελέτης ΔΕΠΥ <https://congress.adhd.gr>

Χατζηρήστου, Χ., Πολυχρόνη, Φ., Μπεζεβέγκης, Η.& Μυλωνάς, Κ.(2020). Διερεύνηση εξελικτικών χαρακτηριστικών σχολικής και ψυχοκοινωνικής προσαρμογής παιδιών προσχολικής και σχολικής ηλικίας με βάση το σταθμισμένο τεστ Ψυχοκοινωνικής Προσαρμογής. *ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ*, 18 (4) 503-524 https://doi.org/10.12681/psy_hps.23737

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Φύλλο εργασίας ανίχνευσης γνώσεων